

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในการจัดการวัดในปัจจุบัน

Buddhist Abbots' Leadership in Present Temple Management

พระมหาสารวุธ สารวุฒไ*
Pramaha Sarawut Sarawuttho
สุภัทรชัย สีสะไบ¹
Supratrachai Srisabai
พระครูภาวนาวิชิตคุณ²
Prakru Phavanawachirakun
พระครูโสภาสกลญาณธรรม³
Prakru Opaskunyanadharm

บทคัดย่อ

สภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในวงกว้าง วิกฤตศรัทธาของประชาชนลดอย่างต่อเนื่อง เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้กลับมาโดยเร็วที่สุด ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักพุทธธรรม คือ ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขุมา) ความเป็นผู้ชำนาญงาน (วิรูโร) และความเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (นิสสยสัมปันโน) จึงจะสามารถบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ให้เข้มแข็งได้ ในปัจจุบันพบว่า หน้าที่สำคัญของเจ้าอาวาสประกอบด้วย งานด้านการปกครองคณะสงฆ์ งานด้านการศาสนศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ และงานด้านศึกษาสงเคราะห์ งานทั้งหมดประการจึงเป็นงานสำคัญทางเจ้าอาวาสจะต้องอาศัยทักษะทั้งสามด้านมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคณะสงฆ์และประชาชนโดยส่วนรวมต่อไป

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, เจ้าอาวาส, การจัดการ

* พระสอนปริยัติธรรมวัดเพชรสมุทรวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

¹ นักวิชาการศึกษา หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² อาจารย์ประจำหลักสูตร การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

³ อาจารย์ประจำหลักสูตร การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

ABSTRACT

Thai society changes rapidly, which affects the stability on Buddhism widely. Because of the continuous decrease of Buddhists' faith, Buddhist abbots have a crucial role to restore their faith as quickly as possible. Buddhist abbot's leadership is an important mechanism to drive authoritative monks to perform their duties better by using Buddha's teachings (Dhamma), including wide vision (Chakkuma), profession (Withuro), and human relationship (Nitsayasampanno), for strong management of temples. Nowadays the duties of Buddhist abbots consist of Sangha Governance, Religious Education, Buddhist Supporting Education, Buddhist Propagation, Construction and Repair, and Public Welfare. The Buddhist Abbots have to apply the aforementioned Buddha's teachings for effective temple management, eventually leading to such advantages for monks and Buddhists.

KeyWord: Leadership, Buddhist Abbots, Temple Management

บทนำ

พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านปัญญา เป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างศรัทธาของสาธารณชนทั่วไป ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพุทธบริษัททุกระดับ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548, หน้า 6) ดังนั้นภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในทุก ๆ ระดับ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ พัฒนาคณะ และพัฒนาประเทศ ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีคุณลักษณะผู้นำที่มีสติปัญญา ความดีงามความรู้ และความสามารถเฉพาะตน ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงามและลักษณะผู้นำที่มีคุณภาพต้องประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546, หน้า 31-32)

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของไทยมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) นอกจากนี้แล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ก็ด้วยอาศัยเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ เนื่องจากเจ้าอาวาสเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด และได้รับความเคารพนับถือเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชนและมีบทบาทภาระหน้าที่สำคัญโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป

1. ความหมายภาวะผู้นำ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้หลายทัศนะด้วยกันทั้งนักวิชาการต่างประเทศและภายในประเทศ Northouse (2009, p. 70) เสนอว่า ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ ความสามารถ ทักษะ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ ด้าน Schermerhorn (2005, p. 95) กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า เป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลของบุคคลต่อกลุ่มเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และ Yukl (2002, p. 7) มองว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการในการดลบันดาลใจ ให้บุคคลอื่นทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และกระบวนการในการใช้อิทธิพลของผู้นำต่อการทำกิจกรรมของแต่ละบุคคลในความพยายามที่จะให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545, หน้า 238) จะเห็นได้ว่า คำว่า ภาวะผู้นำจะมีลักษณะการใช้ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมมือกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ (กิติ ตยัคคานท์, 2543, หน้า 22) ซึ่งจะเป็นพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดหมายร่วมกัน หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การ

สนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์การ (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544, หน้า 11) หรืออาจมองว่าการที่ผู้นำให้อิทธิพลในความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (กี พงศ์พูน, 2536, หน้า 17) จะมีครอบคลุมในมิติที่กว้างขวางและหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ และการตัดสินใจ

การเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดัน และสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายและครองที่ถูกต้อง ซึ่งต้องประกอบด้วย ความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวใจ และจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2544, หน้า 77) หากในเชิงของกระบวนการที่มีใช้บุคคล จะเป็นกระบวนการของการให้อิทธิพลเหนือกลุ่มเพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์, 2544, หน้า 22)

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้นำมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญในองค์กรทุกแห่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาความหมายของผู้นำให้เข้าใจลึกซึ้ง และนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ขององค์กรนั้น ๆ อย่างแท้จริง จึงพอสรุปได้ว่า ผู้นำเป็นศิลปะในการทำให้ผู้อื่นยอมตาม ทำให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจเชื่อฟังภักดีและเกิดความร่วมมือ ผู้นำเป็นการใช้อิทธิพลทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดความร่วมมือไปสู่จุดหมาย ผู้นำเป็นรูปแบบของการชักจูงให้ยอมทำตามโดยสมัครใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ยอมรับ ผู้นำเป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์มีการกระตุ้นซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่อุดมการณ์เดียวกันด้วยความสมัครใจ ซึ่งความเป็นผู้นำเป็นความสามารถของบุคคลที่ทำให้ผู้อื่นยอมทำตามด้วยความสมัครใจ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน

2. ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับบทบาททางการจัดการองค์กรสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

บทบาททางการจัดการองค์กรสงฆ์ คือ การทำหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งระบุไว้ว่าเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านคือ 1) บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ 2) บทบาทด้านการศาสนศึกษา 3) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) บทบาทด้านสาธารณูปการ 5) บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ 6) บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์ ให้สำเร็จเรียบร้อยทุกประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้องอาศัยทักษะ ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ คือ การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึงงานในหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตอาวาสของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้เจ้าอาวาสจึงต้องดำเนินการปกครองวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังจะต้องทำหน้าที่สอดส่องพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ลุกลามใหญ่โต จนไม่สามารถจะควบคุมและแก้ไขได้ อันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาได้ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2540, หน้า 6)

ผู้เขียนมองว่าเจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รู้จักใช้ทั้งพระเดชและพระคุณในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ที่กล่าวว่าต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณนั้น เพราะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ให้อำนาจและหน้าที่แก่เจ้าอาวาสไว้หลายประการ เช่น มาตรา 37 กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ และให้ความ

สะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ในมาตรา 38 ได้มอบอำนาจไว้ให้เจ้าอาวาส 3 ข้อ คือ 1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด 2. สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด และ 3. สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑชนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดิดค้ำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม จะเห็นได้ว่าหากวัดใด เจ้าอาวาสขาดภาวะผู้นำ ปกครองโดยขาดความยุติธรรม ลำเอียง วัดนั้น ๆ ก็จะมีปัญหาตามมาอีกมากมาย เจ้าอาวาสไม่สามารถปกครองพระภิกษุสามเณรในปกครองของตนเองได้ หรือการใช้อำนาจที่มีอยู่ในมือในทางที่ผิดก็จะส่งผลเสียตามมาเช่นกัน

ประการต่อมาผู้เขียนมองว่า การที่เจ้าอาวาสจะบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยเฉพาะงานด้านการปกครองคณะสงฆ์นั้น เจ้าอาวาสจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการปกครองหลายประการ ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะหลักวิธีปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีการปฏิบัติที่ลึกซึ้งแต่อย่างใด แต่พอเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างง่ายเพื่อให้งานการปกครองคณะสงฆ์สามารถดำเนินไปได้เป็นอย่างดี คือ

1. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่งการกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงาน แรงงาน และแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ 2) การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น 3) การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึงการดูแลรักษา การใช้จ่าย การจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด แบ่งออกเป็น การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดและการสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดเป็นการคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดเป็นการตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคมและรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

3. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม หมายถึงการจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว ส่วนการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.2528 และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำ

กิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ เจ้าอาวาสจะต้องมีความรู้ความชำนาญเป็นอย่างดี

4. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้ตามลักษณะ คือ 1) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม 2) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร 3) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด และ 4) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรักษาหรือศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพ เป็นต้น ทั้งสี่บทบาทดังกล่าวเจ้าอาวาสต้องอาศัยความชำนาญ ทักษะขั้นสูงในการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้ผู้จะมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจะต้องผ่านการฝึกอบรมอย่างเข้มงวดจากสถาบันสงฆ์ก่อนรับตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นนิมิตหมายที่ดีในการบริหารงานคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

2.2 บทบาทด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมากมักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี 2 ประการคือ 1. คณฤชระ คือ ฤชระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน 2. วิปัสสนาธุระ คือ ฤชระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ 1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท ธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ บาลีประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-9 2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป 3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันได้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา 37 ว่า เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย

จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศาสนศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวว่าบทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือการมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุปาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทใน

การศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชน และสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ (พระมหาสมทรง สิรินธโร, และคณะ, 2525, หน้า 42-43)

ผู้เขียนมองว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและต่อพระสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหาหนัก คือการจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรงเพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญของพระสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ในการจะพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ว่าควรจัดในรูปแบบใด ในปัจจุบันพบว่า หลายวัดมีการรวมสำนักศาสนศึกษาเป็นแห่งเดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ทั้งเรื่องบุคลากรและงบประมาณ บางวัดเจ้าอาวาสเป็นครูผู้สอนเองก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสทราบดีถึงความรู้ความชำนาญในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ประการต่อมาที่มีความสำคัญอย่างมากก็คือ การติดต่อประสานงานกับทุกองค์กรภาคีเครือข่าย เช่น คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ ตลอดจนพ่อค้าประชาชน ให้มาเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการศาสนศึกษาของวัดนั้น ๆ ให้เจริญรุ่งเรืองด้วย

2.3 บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสต้องกระทำโดยการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ บทบาทสำคัญเกี่ยวกับการเผยแผ่ ประกอบด้วย หาดูบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ และเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), 2540, หน้า 148-155)

ผู้เขียนมองว่า หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือเจ้าอาวาส ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ 2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย 3. หาดูบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ 4. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธีและการปฏิบัติ 5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง 6. หาดูบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ขอบ 7. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น 8. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส 9. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้เรียน ทั้งนี้ต้องอาศัยทักษะความเป็นผู้นำที่ตัวอย่างสูงยิ่ง จึงจะสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนได้

2.4 บทบาทด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ คือ การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดสร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร และการศาสนสมบัติของวัด (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2540, หน้า 44 – 45)

ผู้เขียนมองว่า การสาธารณูปการทั้ง 4 ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา 37 (1) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน 3 ประการ คือ 1. การกระทำด้วยแรงความคิด 2. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน 3. การกระทำโดยการจัดประโยชน์ การกระทำใน 3 ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ งานด้านสาธารณูปการจึงต้องอาศัยทักษะความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสสูง นอกจากการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาวัดที่กว้างไกลแล้ว บางวัดเจ้าอาวาสมีทักษะความชำนาญสูงมาก เพราะบางรูปเป็นนายช่างเก่า บางรูปมีความชำนาญด้านงานไม้ งานก่อสร้าง บางรูปมีความชำนาญด้านการทำบัญชีวัด งบประมาณวัด ก็จะเกี่ยวประโยชน์เป็นอย่างมาก สุดท้ายเจ้าอาวาสจะต้องรู้จักการประสานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนงานให้เดินต่อไปได้

2.5 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยแยกลักษณะมี 4 ประการคือ 1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น 2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 3. การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น 4. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วม มอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของสงฆ์ที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาเถรสมาคมข้อหนึ่ง “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กำหนดว่า “เป็นวิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี 4 ประการ ดังกล่าว (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2540, หน้า 61-62)

ผู้เขียนมองว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร ยังไม่มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน อาศัยความดูแลเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง

และเป็นสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควร ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร การควบคุมการสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติสืบไป

2.6 บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือ ด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่น ผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้ กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร และ 2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 4. โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), 2540, หน้า 48-49)

ผู้เขียนมองว่า บทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์นอกจาก 4 ด้านข้างต้นยังพบว่ามีอยู่อีกหลายประการ เช่น การจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา การช่วยพัฒนาสถานศึกษา การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา การช่วยเหลือผู้กำลังศึกษา เป็นต้น การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษา เป็นผลดีแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาส ดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นการของคณะสงฆ์หรือพระพุทธศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยม และอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

บทสรุป

การที่พระพุทธศาสนาเน้นคุณธรรมเป็นสำคัญเพราะถือว่าเมื่อผู้มีความดีแล้วประชาชนย่อมอยู่เป็นสุข คุณธรรมของการเป็นผู้นำนั้นเป็นหลักของการบริหารที่ดี เรียกว่าธรรมาธิปไตย หมายถึงการบริหารโดยถือธรรมเป็นใหญ่ กล่าวคือ ยึดหลักบรรทัดฐาน (Norm) หลักการ (Principle) และคุณธรรม (Virtue) เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ และการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์นั้นต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณหรือใช้อำนาจและคุณธรรมซึ่งจะทำให้ได้ทั้งน้ำใจและผลของงาน ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า มีลักษณะใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ดีเตียน หรือชี้ผิดถูกที่ควรดี หรือชี้ข้อผิดข้อถูก ซึ่งหลักธรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้นำคณะสงฆ์ในทุกระดับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยใช้ควบคู่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และระเบียบข้อบังคับ ก็จะสามารถทำให้การจัดการองค์กรคณะสงฆ์มีความเข้มแข็งได้ ในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงต้องมี

คุณลักษณะความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความชำนาญ และมีมนุษยสัมพันธ์ในการบริหารจัดการที่ดี กล่าวคือ

- 1) จักขุมา เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลสามารถมองสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน สามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ความสามารถในการใช้ความคิด
- 2) วิธูโร เป็นผู้ชำนาญในงาน สามารถรู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค และ
- 3) นิสสยสัมปันโน คือ พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ดี ได้รับความเชื่อถือจากพระภิกษุสามเณร และประชาชน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ ก็จะนำพาคณะสงฆ์ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กวี พงศ์พูน. (2536). **ภาวะผู้นำ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). **คู่มือเจ้าอาวาสว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2548). **วัดพัฒนา 48**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กิติ ตย์คคานท์. (2543). **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ: เปลวอักษร.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์. (2544). **พัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพ.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. (2525). **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ : ธนธัชการพิมพ์.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์ (ช่วง วรปญโญ). (2540). **คู่มือเจ้าอาวาสว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2544). **วิสัยทัศน์ขุนคลัง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- Northouse. P.G. (2009). **Introduction to Leadership: Concepts and Parctice**. Los Angeles: Sage Thouse Oaks.
- Schermerhorn. J.R. and et al. (2005). **Managing Organization Behavior**. New Jersey: Wiley.
- Yukl. G. (2002). **Leadership in Organizations** . New Jersey: Prentice-Hall.

